

(UN)REAL?!

lesplan Mediawijsheid
voor het voortgezet onderwijs

beeldengeluid.nl/onderwijs

BEELD EN GELUID

DOCENTENINSTRUCTIE

Mediawijsheid staat centraal in de missie van Beeld en Geluid: we ontwikkelen educatieve, cross-mediale programma's, diensten en producten voor het onderwijs waarin aandacht gevraagd wordt voor een kritische en bewuste omgang met media. We vinden het belangrijk dat mediawijsheid een plek krijgt in het onderwijs. Ter inspiratie hebben we een aantal Lesplannen Mediawijsheid ontwikkeld voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs, waarin uw leerlingen op een leuke en creatieve manier onderzoeken hoe media werken en waarin ze actief leren om kritisch na te denken.

Het project (UN)REAL?! leert jongeren kritisch kijken naar beelden in de media. Wat is echt, wat is niet echt? Je kunt overal aan twifelen. U introduceert het project met een presentatie die bestaat uit beelden uit de media. De leerlingen praten hierover na en gaan vervolgens met een eigen onderzoeksvraag aan de slag. In de loop van enkele weken maken ze een verslag van hun onderzoek, praten ze met hun ouders over het onderwerp, schrijven ze een visie en maken ze een kunstzinnig object dat deze visie verbeeldt. De visie en het object worden tentoongesteld. Bekijk tips en ervaringen van de pilotschool op www.beeldengeluid.nl/testimonials-unreal

De andere inspirerende lesplannen kunt u downloaden van onze website www.beeldengeluid.nl/onderwijs.

INHOUD

Dit lesplan is geschikt voor alle vakken, maar met name voor Culturele en Kunstzinnige Vorming, in combinatie met Filosofie en Maatschappijleer. U kunt ook een verbinding maken met andere vakken, zoals Nederlands.

Bij het project horen de volgende onderdelen

- fragmenten uit het archief van Beeld en Geluid, te bekijken op www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid;
- ervaringen van de pilotschool.

Benodigheden voor het project

- een digibord;
- per leerling een (papieren of digitaal) logboekje;
- materialen voor het kunstzinnige eindproduct.

DOELEN

Kerdoelen

Mens en Maatschappij:

- 36 Meningvorming;
- 39 Onderzoek leren doen.

Nederlands:

- 5 Omgaan met informatiebronnen;
- 6 Overleg, planning, discussie;
- 7 Presenteren.

Kunst en Cultuur:

- 48 Producers van kunst;
- 49 Eigen kunstzinnig werk presenteren;
- 52 Reflecteren op kunstzinnig werk.

Mediawijsheidscompetenties

Begrip

- Bewust zijn van de medialisering van de samenleving;
- Begrijpen hoe media gemaakt worden;
- Zien hoe media de werkelijkheid weergeven.

Communicatie

- Informatie kunnen vinden en verwerken;
- Informatie kunnen overbrengen;

Strategie

- Kunnen reflecteren op het eigen mediagebruik.

Zie www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid voor meer informatie over de Mediawijsheidscompetenties.

PROJECTOVERZICHT

Week 1 – Presentatie en onderzoeksvraag

Leidt het onderwerp in met een presentatie die de leerlingen aan het denken zet over de echtheid van beelden. Is alles wat je ziet in de media echt, of kun je eraan twijfelen? Gebruik voor de inleiding uw eigen bronnen of maak gebruik van de fragmenten op www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid.

Tips voor de presentatie:

- Wat zijn media? Niet alleen tv, maar ook internet, reclames, kranten, foto's, radio... Media worden gebruikt om te communiceren met andere mensen. Media bevatten informatie.
- Wat is echt en wat is niet echt? Zoek voorbeelden die uw leerlingen aanspreken. Toon bijvoorbeeld het filmpje van de landing op de maan door Neil Armstrong. Was zijn uitspraak 'One small step for man, one giant leap for mankind' spontaan, of van tevoren ingestudeerd? Dit fragment staat op www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid.
- Toon de beelden van 'spontane momenten' die gemanipuleerd zijn door een regisseur: een scène uit de real life serie over Jan Smit of de tranen van Maxima tijdens haar bruiloft (die waren echt, maar de regisseur wist van tevoren dat dit een emotioneel moment zou worden en zoomde dus op tijd in). Beide staan op www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid.
- U kunt ook denken aan verschillende nieuwsitems over eenzelfde onderwerp. Welke keuze heeft de ene redactie gemaakt? En de andere? (Toon bijvoorbeeld de nieuwsitems van RTL Nieuws en het NOS Journaal over het bezoek van president Gül van Turkije aan Nederland, te vinden op www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid).
- Tenslotte zijn er veel voorbeelden te vinden van gemanipuleerde foto's: beelden die niet echt kunnen zijn of modellen die gefotoshopt zijn. (Zoek op: 'Photoshop disasters' of 'Photoshop mistakes').
- Voer na de presentatie een klassengesprek over het onderwerp 'echt of niet echt'. Er is geen goed of fout, het gaat erom dat de discussie op gang gebracht wordt en dat de leerlingen zichzelf vragen stellen bij het bekijken van beelden in de media. Stel vragen als: hoe presenteert jij je op internet? Mooier dan je bent? Of ben je echt zo? Geloof jij alles wat je in het nieuws hoort? Waarom twijfel je soms? Of: waarom twijfel je niet? Wat vind jij een goed voorbeeld van een media-uiting die echt lijkt, maar dat niet is? Hoe vaak wordt je per dag geconfronteerd met reclames? Waar en wanneer duiken deze op?
- Probeer je voor te stellen wat de maker van een reclame probeert te bereiken met zijn/haar uiting. Noem een aantal voorbeelden.

Alternatief 1: In plaats van een klassengesprek tijdens de inleidende les, kunt u ook kiezen voor een filosofische les waarin gepraat wordt over 'wat is echt en wat is niet echt'.

Alternatief 2: In plaats van een inleiding in de klas kunt u met de leerlingen een bezoek brengen aan Beeld en Geluid in Hilversum. Boek bijvoorbeeld de workshop *Nieuws en/of Soap*, waarin aandacht wordt besteed aan hoe media omgaan met de werkelijkheid en hoe je als kijker gemanipuleerd wordt.

Opdracht week 1

De leerlingen kiezen voor de volgende les allemaal een eigen onderzoeksvraag over dit onderwerp. Bijvoorbeeld: Mag je foto's manipuleren? Of: Kan iedereen fotomodel worden? Meer voorbeelden van onderzoeksvragen vindt u op www.beeldengeluid.nl/mediawijsheid.

Week 2 - Onderzoek

Iedere leerling heeft een eigen onderzoeksvraag gekozen. Licht enkele leerlingen eruit om hun onderzoeksvraag toe te lichten en stuur leerlingen bij die dat nodig hebben. De klas gaat aan het werk in het logboekje. Ze verzamelen informatie over hun onderwerp. Ook bereiden ze een gesprek voor met hun ouders over beeldmanipulatie.

Opdracht week 2

Hoe kijken jouw ouders aan tegen beeldgebruik in de media? Schrijf vijf vragen op in je logboek. Praat thuis met je ouders over deze vragen en maken er een kort verslag van.

Alternatief 1: Laat de leerlingen een *mindmap* (woordweb) maken om zo tot goede interviewvragen te komen voor het oudergesprek. Kijk op www.leraar24.nl voor tips over mindmappen in de klas.

Alternatief 2: In plaats van een papieren logboek kunnen de vorderingen van het onderzoek ook worden bijgehouden in een blog op internet.

Alternatief 3: Breid het onderzoek uit met een enquête over beeldmanipulatie. Maak hiervoor gebruik van websites als Google Docs, www.thesistools.com of nl.surveymonkey.com

Week 3 - Oudergesprekken en eindproduct

Bespreek de resultaten van de oudergesprekken. Ze gaan nadenken over hun kunstzinnige eindproduct. Het kan een (gephotoshopte) foto zijn, iets van klei, of een schilderij of tekening.

Bijvoorbeeld: vierkante kersen van klei, omdat je die beter kunt stapelen. Of een foto waarbij een leerling een albumhoes van een bekende artiest nabootst. In hun logboek kunnen ze ideeën noteren en ontwerpen maken.

Opdracht week 3

Bedenk hoe je jouw onderzoeksvraag kunt uitbeelden in een kunstzinnig object. Je schrijft ook een visie bij je object. In maximaal 150 woorden geef je hierin antwoord op je eigen onderzoeksvraag. Geef argumenten voor jouw antwoord.

Week 4 en 5 - Visie en eindproduct

De leerlingen werken in de les en thuis aan hun logboek, aan het eindproduct en de visie.

Week 6 - Presentatie

De leerlingen presenteren hun eindproduct en hun visie. Dit kunt u op verschillende manieren aanpakken. De meeste impact heeft het als u de presentatie houdt in een openbare ruimte, zoals de bibliotheek of een museum. Dit motiveert leerlingen. Maar u kunt er ook voor kiezen om de presentatie te houden in de gemeenschappelijke ruimte van de school.

Alternatief 1: Presenteer de eindproducten en visies tijdens een ouderavond. Op deze manier betreft u ook de ouders bij het mediagebruik van hun kinderen en kunnen er interessante discussies en samenwerkingen ontstaan.

Alternatief 2: Het tentoonstellen van de eindproducten kan ook online. Bijvoorbeeld via www.flickr.com.

(UN)REAL?! OP DE PILOTSCHOOL

Het A. Roland Holst College in Hilversum heeft in het schooljaar 2011-2012 het project (UN)REAL?! uitgevoerd. Brugklasleerlingen kregen lessen filosofie en beeldende vorming. Hieronder vindt u ervaringen van de docenten en leerlingen en tips.

De school werkte nauw samen met Beeld en Geluid. Dat resulteerde in een echte tentoonstelling in het atrium van het instituut. De leerlingen werden gefotografeerd met hun kunstwerk. In vitrines lagen de kunstwerken, de visies en enkele dummy's.

"Het was erg fijn om met Beeld en Geluid samen te werken. Culturele instellingen en scholen kunnen elkaar versterken, nu de schooleducatie zich steeds vaker ook buiten school manifesteert." Hanke Wiegand, docent beeldende vorming

"We hebben met leerlingen een bijzondere tijd gehad. Er waren inspirerende gesprekjes in de klas, de leerlingen werkten hard en waren enthousiast over dit project. Een van de mooiste dingen vond ik de opening van de expositie in Beeld en Geluid. De leerlingen en ouders waren bijzonder trots en nog nooit heb ik zo vaak gehoord van leerlingen dat een opdracht zo leerzaam was. Speciaal voor de opening hebben we uitspraken van leerlingen en teksten uit de gesprekjes met hun ouders geprint en gestreken op tafelkleden. Dit was een echt succes en ook later heb ik deze tafelkleden weer gebruikt bij een presentatie op school. Alle ouders en leerlingen waren aanwezig bij de opening." Hanke Wiegand, docent beeldende vorming

"Eerst wist ik niet wat 'gemanipuleerd' betekende. Nu weet ik het heel goed. Ook kijk ik nu anders naar reclames en foto's in kranten of tijdschriften. Als ik bijvoorbeeld een fotomodel zie in een tijdschrift ga ik gelijk kijken of ik er dingen uit kan halen waaraan je kan zien dat het gemanipuleerd is." Merel Bonewit, leerling

"Als docent moet je los durven komen van de techniek. Je hoeft niet alles te weten om je leerlingen bij dit project te kunnen begeleiden. Als je ze maar wel de goede kant op kunt wijzen." Hanke Wiegand, docent beeldende vorming

"Het onderwerp van mijn project was gemanipuleerde nieuwsfoto's. Ik heb hiervoor eerst uitgelegd in mijn dummy wat gemanipuleerde nieuwsfoto's zijn en wat ik van gemanipuleerde nieuwsfoto's vond. Ik heb ook gemanipuleerde nieuwsfoto's gezocht op internet en in de krant. In de krant had ik er geen kunnen vinden, want er staat niet zomaar bij een gemanipuleerde nieuwsfoto dat hij gemanipuleerd is. Op internet heb ik wel een paar gemanipuleerde nieuwsfoto's gevonden. Dat ging een stuk makkelijker dan in de krant zoeken, omdat je op google kon invullen: gemanipuleerde nieuwsfoto's. Er verschijnen dan een paar foto's, er stond dan bij wat er gemanipuleerd aan was. Een paar van die heb ik als voorbeelden van gemanipuleerde nieuwsfoto's geplakt in mijn dummy. Toen heb ik zelf iets gemaakt voor het project dat te maken had met gemanipuleerde nieuwsfoto's. Na even nadenken heb ik bedacht wat ik zou gaan maken voor mijn project: Ik ging zelf gemanipuleerde nieuwsfoto's maken! Ik heb twee gemanipuleerde nieuwsfoto's gemaakt. Op de een had ik alleen wat details gefotografeerd en er een titel bij bedacht die niet klopte. Op de andere foto heb ik zelf eigenlijk iets bewerkt en verzon er weer een titel bij die niet klopte. Die twee krantartikelen heb ik op een poster geplakt. Onderaan de poster heb ik een foto van hoe het in werkelijkheid eruitziet. De poster heb ik versierd met wat repen krantenpapier. Met mijn onderwerp van het project heb ik geleerd wat gemanipuleerde nieuwsfoto's zijn en dat je niet alles moet geloven wat je ziet of leest in de krant!" Merel Bonewit, leerling

"De leerlingen gaan er vol in en geven het niet op. Prachtig om te zien hoe ze ontdekkend hun eigen weg bewandelen." Hanke Wiegand, docent beeldende vorming

"Ik ben blij dat we dit project gedaan hebben. Je krijgt gewoon een beter idee van hoe men dingen maakt." Sander Vonk, leerling

"In de periode dat het project op school werd uitgevoerd, nam ik met een klas deel aan het onderzoek Altermoderne Kunsteducatie, aangestuurd door cultuurwetenschapper Folkert Haanstra. De drie pijlers van Altermoderne Kunsteducatie zijn: leerling gestuurd werken, intercultureel en proces gericht. Ik werd er enorm door geïnspireerd en heb me bij de ontwikkeling van dit project laten leiden door de ideeën. We kregen een uniek kijkje in de denkprocessen van leerlingen." Hanke Wiegand, docent beeldende vorming.

Meer informatie over Altermoderne Kunsteducatie is te vinden op www.altermodernekunsteducatie.nl.

"Als je een reclame hebt over bijvoorbeeld mascara dan maken ze de wimpers extra lang of laten ze het krullen.

Zo worden we heel vaak voor de gek gehouden." Lieve Nieuwland, leerling

De school heeft veel aandacht besteed aan het project:

- De berichten zijn met foto's op de website geplaatst van zowel de school als de Gooische Scholenfederatie;
- Het project kwam onder de aandacht bij andere docenten op een middag 'kennis delen';
- Het project werd genomineerd voor de Nationale Onderwijsprijs 2011-2013;
- In het jaar verslag van de Gooische Scholenfederatie zal een leerling worden geïnterviewd over Creative Learning, betekenisvol leren.

Voorbeelden van onderwerpen die de leerlingen hebben onderzocht:

- Mag je zomaar foto's photoshoppen, of moet je er dan bij zetten dat het gemanipuleerd beeld is?
- Wat is een schoonheidsideaal en wie verzint dat?
- Zijn de resultaten van make-up in reclames echt?
- Hoe zie je of een foto van een beroemd persoon echt is?
- Is de informatie over producten wel altijd helemaal eerlijk?
- Reclame: trap jij erin?
- Mag je kunst namaken?
- Hoe ver mag je gaan met trucs in films?
- Moeten reclamemakers laten zien hoe een product er echt uitziet?
- Geven foto's in reisgidsen de werkelijkheid goed weer?
- Moeten mensen met invloed op de samenleving altijd eerlijk zijn?
- Kunnen kinderen kunst maken?
- Kun je alles geloven wat je leest?
- Mag je voedsel manipuleren?
- Foto's in de krant, mag je die photoshoppen?